

Kapitel 19

Skolan

Utbildning är lika nödvändigt som solens ljus – José Martí

Gratis utbildning

All skolundervisning på Kuba är kostnadsfri: grundskola, gymnasium och högskolestudier. Läromedlen är också kostnadsfria.

Grundskolan är nioårig och obligatorisk. Om de vill kan eleverna välja att i årskurs 7–9 gå i en internathögstadieskola i ett jordbruksdistrikt.

Efter årskurs nio fortsätter mer än 90 procent av eleverna med någon form av studier på gymnasium eller yrkesskola. Mer än hälften söker till en teknisk eller direkt yrkesförberedande utbildning.

Gymnasiet på Kuba saknar linjer. Enda valmöjligheten är valet av främmande språk, där engelskan är det klart dominerande. Samtliga elever på gymnasiet måste alltså studera ämnen som matematik, fysik, kemi, språk, filosofi och litteratur. Det kan vara en av orsakerna till ökningen av kvinnliga sökande till traditionellt manliga områden inom den högre utbildningen.

Den kubanska skolans mål

José Martí levde för mer än 100 år sedan, men hans tankar och idéer har präglat skolpolitiken efter revolutionens seger 1959. Den respekt, ömhet och det stora förtroende för barn och ungdomar som kommer fram i Martí's skrifter är i en högsta grad levande verklighet i dagens kubanska skola. Skolans främsta uppgift är att utbilda och fostra ungdomar till mångsidiga och harmoniska människor samt att förbereda eleverna för ett aktivt, skapande och produktivt arbete i samhället. Eleverna behandlas som aktiva individer. De utbildas och fostras till kreativa producenter och inte passiva konsumenter. Skolans fostrande roll poängteras starkt, även om det yttersta ansvaret ligger på föräldrarna.

Med kampanjen för att få pojken Elián fri 1999–2000 inleddes *kampen för idéerna*, som 2002 får konsekvenser för skolornas inre organisering. Klassernas storlek minskas till 15–20 elever, och även på högstadiet får varje klass en klasslärare som undervisar i alla ämnen, förutom språk och gymnastik. TV-kanalerna sänder mängder med utbildningsprogram. Man talar om att hela Kuba görs till ett universitet. Se slutet på kapitlet 12 och 16 för mer om *kampen för idéerna*.

Utbildningsministeriet ansvarar nationellt för läroplaner, program, normer och anvisningar. Samt-

liga skolämnena har för varje årskurs sina egna planer och program. Styrning och kontroll från centralt håll ska garantera att kunskaperna blir ungefär likvärdiga över hela landet.

Provinser och kommuner ansvarar för skolbyggnaderna, läromedlen, att behöriga lärare anställs och att utbildningsministeriets planer och direktiv följs. Ett nätverk av pedagogiska rådgivare och ämnesexperter från ministeriet och på provins- och kommunal nivå besöker också skolorna regelbundet.

Betyg sätts i samtliga årskurser efter en absolut skala. Att inte få godkänt i ett ämne innebär att eleven helt enkelt får gå om årskursen.

Att behöva gå om en årskurs ses inte som någonting negativt. Det betraktas som naturligt att vissa elever behöver längre tid för att inhämta en viss mängd kunskaper. Den elev som går om en årskurs får särskilda uppgifter; att ta hand om sina yngre skolkamrater, hjälpa lärarna m.m.

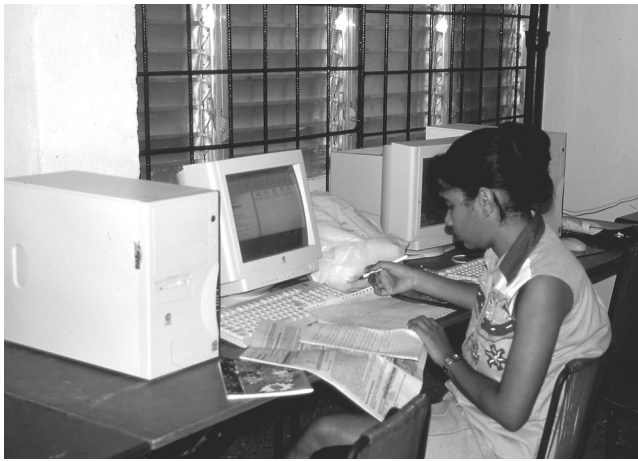
Utbildningsministeriet och ansvariga lärarkollektiv och ämnesexperter inom provinserna och kommunerna utarbetar gemensamma termins- och årskursprov i de olika ämnena, alltså motsvarande svenska standardprov och centrala prov. Betygen används sedan som urvalsinstrument när eleverna söker vidare efter årskurs nio, ofta i kombination med speciella tester och intervjuer.

Kollektiv anda

Från daghemmen och upp genom utbildningen tränas barnen att fungera i grupp. Man ger sällan annat än kollektiva belöningar. Dock poängteras individens betydelse för kollektivet. De elever som har lättare för något ämne hjälper dem som inte följer med så bra.

På högstadiet väljer eleverna i varje klass kamrater som ansvarar för till exempel det praktiska arbetet, för kulturen, för socialistisk tävlan osv. På gymnasiet finns fasta arbetsgrupper med 8-10 elever i varje. De arbetar ihop i klassen men även med läxorna på fritiden. Alla har ett ansvar för hela gruppens resultat och för att stödja dem som riskerar att halka efter.

Socialistisk tävlan innebär att arbetsgrupperna sinsemellan tävlar i att klara sig bäst i studier, idrott eller i det produktiva arbetet.

Datorer används mer och mer i skolundervisningen. Bilden visar datasalen i Olof Palmeskolan i Havanna. Olof Palmeskolan är en av Svensk-Kubanska Föreningens vänskolor på Kuba.

Den kollektiva andan i klassrummen gör att klasserna fungerar väl, även om elevantalet har varit upp till 40 elever. Själva samhällssystemet bidrar till elevernas målmedvetenhet i skolarbetet. För att öka förutsättningarna för elevernas kreativitet beslöt man år 2001 att tillföra resurser så att klasserna som mest har 30 elever.

År 2002 har man tagit steg för att minska klassernas elevantal ytterligare. Se kapitel 16 – *Kunskap är makt*.

Internationell solidaritet

Parallellt med kunskap om det egna landet får barnen lära sig om andra länder, främst tredje världens länder och deras befrielsekamp.

Solidariteten med tredje världen kommer också till uttryck i de många internationella skolorna på Ungdomsön – *Isla de la Juventud*. Där har tiotusentals barn och ungdomar från länder i tredje världen fått sin högstadie- och gymnasieutbildning. Kuba har tagit emot flest studerande i världen på detta sätt. Över 22.000 ungdomar har utexaminerats här under årens lopp. Undervisningen har drivits i samarbete med ungdomarnas hemländer. Alla elever ska återvända till hemlandet och då ha med sig gedigna kunskaper om sitt land och till nytta för sitt land. Mer än 80.000 ungdomar från utvecklingsländerna i tredje världen har studerat på Kuba. Under specialperiodens första år tvingades Kuba dock minska verksamheten av ekonomiska skäl. Invigningen 1999 av Latinamerikanska Läkarhögskolan och av Internationella Idrottsskolan 2001, innebar att Kuba åter hade skapat möjligheter i stor omfattning att bistå andra folk i tredje världen med utbildning på Kuba.

Lärarna ska utbilda eleverna:

- **politiskt-ideologiskt**
- **intellektuellt**, där målet är självständigt arbete och kreativitet
- **moraliskt** – respekt, självdisciplin, medvetenhet, samarbetsförmåga och solidaritet ska främjas
- **estetiskt**
- **polytekniskt** – genom kombinationen arbete och studier, intresse- och studiecirkel och yrkes- och studievägledning förbereds eleverna inför det kommande yrkesvalet
- **fysiskt** – förutom ämnet idrott finns det speciella idrottsskolor, där studier varvas med idrott
- **fosterländskt** – här ingår studier av Kubas historia, vikten av att försvara Kubas självständighet och solidaritet med förtryckta folk.

Studier och arbete

Man borde använda pennan på eftermiddagarna, men på morgnarna borde spaden användas. (José Martí)

Kombinationen av studier och arbete är utmärkande för hela utbildningsväsendet. Både pedagogiska och ekonomiska avsikter ligger bakom varvningen av teori och praktik. Arbetets fostrande roll poängteras starkt. Eleverna ska tidigt lära sig respektera såväl kroppsarbete som intellektuellt arbete och att inse arbetets betydelse. Ett fattigt land som Kuba skulle helt enkelt inte ha haft råd med de enorma satsningarna på skolan, om inte eleverna också hade bidragit med sin arbetskraft inom framförallt jordbruket. Allteftersom utvecklingen i landet gått framåt har de ekonomiska faktorernas betydelse minskat, men arbetets fostrande roll är lika viktig idag som tidigare.

På låg- och mellanstadiet är arbetsuppgifterna enkla, som t.ex. att odla grönsaker i skolans trädgård. Ofta har skolorna också en närliggande arbetsplats som fungerar som fadder. Arbetarna besöker skolan och eleverna kan hjälpa till med lättare sysslor ute bland de vuxna. På högstadiet blir arbetsuppgifterna mer kvalificerade. Läroplanerna anger att ca 10 procent av undervisningstimmarna i låg- och mellanstadiet, och 5 procent i högstadiet, ägnas åt arbete.

Begreppet *Skolan till landet* innebär att elever och lärare i städernas skolor flyttar ut på landet 30-45 dagar under tiden juli – september för att uteslutande arbeta inom framförallt jordbruket. Skolorna gör på detta sätt värdefulla insatser inom

jordbruket och bidrar till att jämna ut skillnaderna mellan stadsbor och landsbygdsbefolkning.

Skolan på landet

Ett viktigt steg i strävan att kombinera studier och arbete blev byggandet av högstadie- och gymnasieskolor på landsbygden. De första startade 1972. Eleverna arbetar tillsammans med bönderna i trakten och ansvarar för odling av t.ex. frukt och grönsaker. Halva skoldagen ägnas åt jordbruksarbete och halva dagen åt studier.

Eleverna bor inackorderade och åker hem ett par helger per månad. De lär sig att ta ansvar för sig själva, sina kamrater och den gemensamma skolan, och de deltar också aktivt i skötseln av den. Både pojkar och flickor turas om att hjälpa till i köket och matserveringen, och eleverna ansvarar helt och hållet för städning av klassrum, sovsalar och andra gemensamma utrymmen. Skolledningen, de oftast unga lärarna och eleverna lär känna varandra väl.

Förutom obligatorisk läxläsning finns ett stort utbud av fritidsaktiviteter: dans, musik, idrott, studiecirklar, diskussioner etc.

På hela Kuba är under 20 procent av eleverna helinackorderade, mest högstadiet och gymnasiet, och under 25 procent halvinackorderade, huvudsakligen grundskoleelever. Resten är dagskoleelever.

Fria aktiviteter

Från och med årskurs fem i grundskolan har eleverna möjlighet att genom intressecirklar och studiebesök bekanta sig med olika yrken. En före eller eftermiddag per vecka ägnas åt dessa fria aktiviteter. Utbudet av cirklar varierar naturligtvis mellan skolorna allt efter elevernas intressen och skolornas läge. En del av studiecirklarna förläggs direkt på arbetsplatserna, en del äger rum på skolorna, andra cirklar genomförs på *pionjärpalatsen*, som finns i alla kommuner. Elevorganisationerna på skolorna är med och organiserar de fria aktiviteterna.

Fria aktiviteter kan också innebära att eleverna väljer att ägna sig åt musik, sång, dans, idrott osv. Elever i grundskolan har också möjlighet att få vistas på *pionjirläger* som är vackert belägna vid havet. Under ett par veckor under terminstid flyttar hela skolan ut till lägret och rekreation varvas med studier. Pionjirlägren är också öppna på sommarloven för elever som vill åka på "kollo". Målet för lägerverksamheten är att alla kubanska elever åtminstone någon gång under sin skoltid ska få komma till ett pionjirläger.

Barnen i bergen

Kuba har omkring 2000 små skolor med mindre än tio elever. Dessa skolor ligger i bergen, på öar eller i andra svårtillgängliga glesbygdsområden. Läroplanerna är anpassade till de lokala behoven, och lärarna är specialutbildade. De lärare som flyttar ut i glesbygden får hjälp med bostad m.m.

Kuba anser att det är viktigt att tillgodose behoven där folk är bosatta. Ett syfte är att uppmuntra folk att bo kvar och inte flytta in till städerna. Vad gäller skolornas undervisningsresultat så finns ingen statistiskt mätbar skillnad jämfört med skolor i städerna.

Av Kubas befolkning på 11,2 miljoner bor 725.000 i glesbygden. 152.000 av dessa är studeranden. De 2000 små skolorna betjänar de yngsta eleverna i 6-9 årsåldern, dvs. de fyra första årskurserna. Elever som är 10 år och äldre går i skolor längre bort från hemmet där de är hel- eller halvinackorderade.

* * * * *

Teknisk utbildning

Före revolutionen existerade bara några få yrkeskolor på Kuba. De flesta tekniker som fanns var knutna till den USA-dominerade industrin. Många av dem lämnade Kuba efter 1959.

Den snabba ekonomiska utvecklingen efter revolutionens seger har tvingat fram ett stort behov av yrkeskunniga arbetare.

Utformningen av den tekniska utbildningen och yrkesutbildningen har därför skett i samordning med planeringen för landets industri och produktion.

Efter årskurs nio kan eleverna söka till en 3-4 årig utbildning på ett tekniskt gymnasium. Dessa skolor är ofta stora, med ibland över 2.000 elever, och omfattar flera olika linjer. På 90-talet har antalet linjer minskat och man satsar istället på en bredare basutbildning.

De tekniska gymnasierna samarbetar ofta med de direkt yrkesförberedande gymnasieskolorna, som har 2-3 åriga linjer och dit eleverna också söker efter årskurs nio. En postgymnasial teknisk utbildning finns numera på de *tekniska instituten*, som erbjuder 1-2 åriga utbildningslinjer. Dessutom finns möjligheter för arbetare att via kvällskurser vidareutbilda sig på *tekniska skolor*.

Inom den tekniska utbildningen är praktiken antingen förlagd till speciella verkstäder vid skolan eller till någon fabrik i närheten av skolan.

* * * * *

Universitetsutbildningen

Före revolutionen var universitetsstudier överklassens privilegium. I första hand utbildades

jurister och läkare. Endast ett fåtal studenter blev ingenjörer eller ekonomer. Universiteten var inte anpassade efter landets verkliga behov av utbildad folk.

1962 genomfördes den universitetsreform som inordnade de tre existerande universiteten i Havanna, Santa Clara och Santiago, under utbildningsministeriet. Ett par år senare inleddes ett samarbete som blev allt intimare, mellan universiteten och landets ekonomiska planering. Forskningen inriktades på att lösa landets ekonomiska problem.

Kombinationen av praktiskt arbete och studier har också slagit igenom inom universitetsutbildningen. Studenterna arbetar till exempel en viss tid per vecka eller per månad på en arbetsplats som praktiskt sysslar med det ämnesområde som studeras.

Målet på Kuba är att universiteten ska nå ut till alla. Ett led i förverkligandet av denna tanke har varit byggandet av universitetsfilialer, såsom i Matanzas och Pinar del Río. 1993 fanns det 79 universitet, högskolor och filialer.

1992 var 283.000 studenter inskrivna vid universitet eller motsvarande. 50 procent var kvinnor. Många av studenterna var yrkesarbetande som studerade på fritiden.

Under de följande åren av 1990-talet sjönk antalet universitetsstuderanden, dels som en följd av specialperioden, dels på grund av att den allmänna utbildningsnivån i befolkningen höjts så mycket att behovet av utbildningsplatser minskat. År 2000 fanns det 128.000 högskolestudenter.

* * * * *

Specialundervisningen

För elever som av en eller annan anledning inte kan tillgodogöra sig undervisningen i den vanliga skolan finns särskolor. Kuba anser att elever med olika typer av handikapp mår bättre och får en bättre utbildning om de går i en skola med specialutbildad personal och med utrustning som passar just dessa barn. I en vanlig skola har klasserna tills nu ofta varit stora. 40 elever per klass har inte varit ovanligt, och dessutom har hjälpmedel saknats för att ta emot barn med speciella svårigheter. Elever med lättare handikapp brukar dock få gå i den vanliga skolan. Dessutom har man ambulerande lärare för barn som är på sjukhus eller långtidssjuka hemma.

Av landets 2.292.000 elever går ca 55.000 i särskolor som har totalt 14.400 lärare och ytterligare 6.500 anställda. Man delar in särskolorna på följande sätt:

- skolor för blinda och synskadade
- skolor för döva och hörselskadade och barn med talsvårigheter eller stumma barn

- skolor för barn med utvecklingsstörning
- skolor för barn med sociala problem och koncentrationssvårigheter

Målet inom all specialundervisning är att om möjligt återföra särskoleeleverna till den vanliga skolan. Detta gäller speciellt barnen med koncentrationssvårigheter, som så snabbt som möjligt bör komma tillbaka till den ordinarie skolan. Här arbetar man framför allt med familjen, eftersom de bakomliggande orsakerna till elevens uppförande oftast går att finna där.

* * * * *

OPJM – Pionjärförbundet

Idag är nio av tio barn som går i grundskolan medlemmar av OPJM, *Organización de Pioneros José Martí*, José Martí's pionjärer, barnens egen folkrörelse. Pionjärrörelsen har som mål att fostra barnen och väcka deras intresse för vetenskap, teknik, konst, litteratur och musik.

I hela landet finns pionjärcirklar och platser där barnen kan utöva idrott, lära sig dramatiska, sång, musik och delta i flera andra aktiviteter. På sommaren deltar barnen under några veckor i pionjirläger runt om i landet.

År 2001 hade pionjärförbundet sin tredje kongress. Mellan kongresserna leds förbundet av en styrelse. Förutom barnen består rörelsen av ledare och funktionärer från alla samhällsområden. Pionjärrörelsen är självständig men stöds aktivt av ungdomsmunisterna, UJC.

Vägledande för pionjärrörelsen är:

- aktning för arbetet och för studierna
- att fostras i de patrioters anda som kämpat och stupat under loppet av hela Kubas historia
- att avsky imperialismen, revolutionens fiender och alla former av utsugning och förtryck
- att stödja de folk som kämpar mot utsugning och för sin nationella befrielse och att skapa en grundläggande internationell medvetenhet

I skolorna på Kuba är eleverna klädda i skoluniform. De äldre eleverna (som de på bilden) har vita blusar eller skjortor och gula kjolar eller byxor. De yngre har vita blusar eller skjortor och röda kjolar eller byxor.

FEEM – Elevförbundet

Elevförbundet, *Federación de Estudiantes de Enseñanza Media*, bildades i december 1970 och har vuxit explosionsartat. FEEM har ca 300.000 medlemmar. Förbundet omfattar alla studerande vid högstadieskolor, institut och gymnasieskolor, även lärar- och teknikerskolor på gymnasienivå.

Förbundets målsättning är:

- att kanalisera och stärka elevernas revolutionära engagemang
- att vara ett stöd för ungkommunisternas ideologiska arbete bland eleverna
- att stödja arbetet som sker för att vidareutveckla utbildningen
- att åstadkomma en omfattande aktiviströrelse på alla nivåer för att skola kadrer bland eleverna

FEU – Studentförbundet

Studentförbundet, *Federación Estudiantil Universitaria*, bildades 1922 av den som senare blev en av kommunistpartiets grundare, och sedermera mördad i Mexiko, Julio Antonio Mella. Många universitetsstuderande var engagerade i kampen mot diktatorn Batista, och FEU spelade en ledande roll.

Eftersom Kuba efter 1959 utvecklats till ett samhälle med hög utbildningsnivå är antalet universitets- och högskolestuderande stort och FEU har 110.000 medlemmar. De finns fördelade över 79 universitet, högskolor och filialer.

Förbundets uppbyggnad liknar de övriga folkrörelsernas. Minsta enhet utgörs av brigaden, ett kollektiv som består av 15–20 studenter i en kurs.

Förbundets grundläggande målsättning är:

- att främja studenternas moraliska, ideologiska och allsidiga skolning
- att planera och främja verksamhet som bidrar till att höja studenternas tekniska och vetenskapliga kunskapsnivå
- att verka för att universitetsundervisningen förs ut till alla och överallt
- att massivt engagera universitetsstudenterna i arbetet för att lösa landets problem
- att garantera studenterna delaktighet i de beslut som rör dem